

dak, daar is dus nog heel veel groen toe te voegen. En wist u dat al die meeuwen waar u 's nachts door gewekt wordt er helemaal niet van houden om in het groen een nest te bouwen? Komt dat even goed uit!

Meer groen, dat betekent ook een grote actie om al die prachtige tegeltuinen toch maar weer om te zetten in een nog veel mooiere plantentuinen. Omdat, als gevolg van de klimaatverandering, er bovendien meer neerslag valt, waarbij de kans op heftige buien ook is toegenomen, moeten wij ook zorgen voor tijdelijke opvang van overtollig regenwater. Water heeft bovendien een koelend effect op de temperatuur. Een fraai voorbeeld is het waterplein in Rotterdam.

Natuurlijk verwachten de Vrienden niet alle heil van de overheid. Burgers, en dus ook onze leden, kunnen zelf ook initiatieven nemen. Maar... de gemeente zou wel degelijk stimulerend kunnen optreden. Stimulerend voor de leefbaarheid nu

en in de toekomst. Zoals bijvoorbeeld bij de hierboven genoemde subsidie op vergroenen van de daken.

Te denken valt hierbij aan:

1. Het aantrekkelijk maken van het onttegenen van tuinen, subsidie, een tegeltax?
2. Bij het maken van ruimtelijke plannen veel vaker de beplanting een hogere prioriteit geven.
3. In die plannen ook ruimte voor water reserveren.

Tot slot

Als het weer zo warm wordt, weten wij hoe te reageren? Denkt u dan a.u.b. aan uzelf en aan uw burens, voldoende drinken, goede ventilatie in huis en blijf in de schaduw!

Valentijn van Koppenhagen. Werkgroep Stadsbeeld en Stadsgroen.

Van oude kerken en dingen die veranderen

De oudste kerken

Het oudste van de ruim 150 kerkgebouwen die Den Haag tegenwoordig telt, staat in Loosduinen. Graaf Floris IV stichtte er een vrouwenklooster en in 1238 begon de bouw van een stenen kerk. Deze Abdijkerk heeft heel wat verbouwingen en restauraties ondergaan, die zichtbaar hun sporen hebben nagelaten. Het oudste, oostelijke deel is gebouwd in een overgangsstijl, tussen romaans en gotisch in, het westelijke deel is helemaal gotisch.

De kerk is geruime tijd een bedevaartsoord geweest door de legende van 'het wonder van Loosduinen'. De jongste dochter van Floris IV, Margaretha van Henneberg, zou 365 kinderen hebben gebaard. Zij had een arme moeder van een tweeling beledigd door te zeggen, dat die kinderen vast twee verschillende mannen als vader hadden. De vrouw vervloekte de gravin en wenste haar zoveel kinderen toe als er dagen zijn in een jaar en zo geschiedde. De kinderen werden nog wel gedoopt, maar zij overleden spoedig daarna. Echtparen die geen kinderen kregen, kwamen naar het doopvont in de hoop op een wonder.

De Abdijkerk in Loosduinen

De ruïne op Oud Eik en Duinen

Oud is ook de kapel van Eik en Duinen, die graaf Willem II in 1247 liet bouwen ter nagedachtenis aan zijn vader. Op verzoek van de inwoners van Eik en Duinen werd hun dorp in 1331 een zelfstandige parochie, zodat ze niet langer helemaal naar Die Haghe hoefden om aan hun kerkelijke verplichtingen te voldoen. Een paar eeuwen later was de bevolking sterk teruggelopen. De macht in de Staten van Holland was intussen van de katholieken overgegaan op de protestanten en zij besloten het kerkje af te breken. Dat besluit is niet helemaal uitgevoerd. Op de begraafplaats Oud Eik en Duinen staat nog altijd een restant van de toren.

Nieuwe modellen

Naarmate de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden machtiger en rijker werd, groeide Den Haag. De Grote Kerk werd te klein. In 1649 werd de eerste steen gelegd voor de Nieuwe Kerk, de eerste kerk in Nederland die voor de protestantse eredienst gebouwd werd, een centraalbouw met de preekstoel in het midden. De stijl is Hollands classicisme. Het werd een model voor andere protestantse kerken. Pieter Noorwits en Bartholomeus van der Bassen ontwierpen iets bijzonders: de kap overspant de kerkruimte zonder te steunen op pilaren en zonder gebruik van trekbalen. Toen Van der Bassen overleed voordat de kerk klaar was, ging het gerucht dat hij zelfmoord had gepleegd, omdat hij onzeker was over de degelijkheid van de kapconstructie. De Nieuwe Kerk staat nog steeds fier overeind, omringd door nieuwbouw.

De Nieuwe Kerk

Eeuwen later werd de Pastoor van Arskerk (zie ook pag. 11), ingewijd in 1969, een model voor moderne kerkbouw. Voor een buurt vol moderne doorzonwoningen ontwierp de structuralistische architect Aldo van Eyk een moderne gesloten kerk, aansluitend bij de traditie van de vroegchristelijke kerken. De buitenkant, van grijze betonssteen, verraaft niets van het mysterie dat zich binnen afspeelt. Het licht komt van boven, door lichtkoepels, en valt even goed op het altaar als op de gelovigen.

De Pastoor van Ars kerk

De gevels in de Juffrouw Idastraat waarachter de kerk schuilgaat

Schuilkerken

De stad telde vroeger veel meer kerken dan men vanaf de openbare weg kon zien. In de Juffrouw Idastraat zag en zie je de gevel van de oud-katholieke kerk niet. Dit kerkgebouw in Lodewijk XIV-stijl, ontworpen door Daniël Marot of een van zijn leerlingen, gaat namelijk schuil achter de huizen. De calvinistische Nederduits Hervormde Kerk was in 1579 de staatskerk geworden en had alle katholieke kerkgebouwen overgenomen. Het stadsbestuur gedoogde dat katholieken samenkamen in huizen om de mis te vieren. Soms werd er toch tegen hen opgetreden, zoals op kerstavond in 1637, toen de baljuw alle gelovigen die op een zolder aan de Juffrouw Idastraat bijeen waren, arresteerde en hen de volgende dag na het betalen van een boete weer vrijliet. Het was bijzonder dat deze katholieke gemeente in 1721 toestemming kreeg om achter de huizen een echte, maar nog steeds verscholen kerk te bouwen. Ooit telde Den Haag 76 schuilkerken, daarvan zijn er maar een paar bewaard gebleven.

De Portugees joodse synagoge

De beperkingen voor kerken van katholieken en andere christelijke groepen golden ook voor joodse gebedshuizen. De synagoge van de Portugese joden, ook een ontwerp van Marot en de zijnen, werd op het stille binnenterrein tussen de koetshuizen aan de Jan Evertstraat gebouwd. Aan de voorkant, op de deftige

Prinsessegracht, verrees het huis van de rabbijn. Marot had ook een mooie toren ontworpen, maar dat mocht natuurlijk niet. Het gebouw is nu in gebruik bij de liberaal joodse gemeente.

Buiten gebruik

Wat er van buiten uitziet als een kerk hoeft tegenwoordig niet meer de functie van een godshuis te hebben. In de laatste eeuw is het aantal christelijke gelovigen in Den Haag sterk afgenomen. Overtollige kerkgebouwen werden gesloopt of kregen een andere bestemming. Zo is de Nieuwe Kerk nu vooral een concertzaal, de Grote Kerk een plek voor tentoonstellingen en evenementen en de Willemskerk een kantoor. De Protestantse Kerk in Nederland sloot in 2013 in één klap vijf Haagse kerkgebouwen, tot verdriet van veel gemeenteleden. De keuze is niet eenvoudig: behouden we de moderne of de monumentale oude kerk?

Voor de Christian Science-gemeenschap ontwierp

De Christian Science kerk

Berlage in 1925 een unieke kerk: geen traditionele kerkvorm, zoals de centraalbouw en de kruisbasiliek, maar een vijfhoekige ruimte. De moeilijke locatie, aan het water en op het duin, werd door de bouwmeester gebruikt om een mooi complex neer te zetten. Het kerkgenootschap kon de lasten van het pand niet meer dragen en heeft het vorig jaar verkocht aan een kunstverzamelaar. Andere kerken wachten nog op een nieuwe bestemming.

Tekst Jacob Bijl, m. m. v. Christine Sijbesma,
foto's Jacob Bijl